

Eesti keele riigieksami eristuskiri

1. Riigieksamite eesmärgid

Riigieksamite eesmärgid

- hinnata gümnaasiumi riiklikus õppekavas määratletud õpitulemuste saavutatust;
- anda koolile ja õpetajatele võimalus hinnata oma õpilaste õpitulemusi üleriigilisel taustal;
- suunata gümnaasiumi riigieksamite sisu ja vormi kaudu õppeprotsessi;
- siduda järjestikuseid haridusastmeid ja -tasemeid;
- välishindamise tulemuste põhjal kavandada ja teha muudatusi riiklikus õppekavas, õppekirjanduses, õpetajate täienduskoolituses, suunata asjakohast arendustööd;
- ühitada gümnaasiumide lõpueksamid kõrgkoolide sisseastumiseksamitega.

2. Eesti keele riigieksami sihtrühm ja oodatavad õpitulemused

2.1. Eksami sihtrühm

Eksami sihtrühm on gümnaasiumide lõpetajad, kes on läbinud gümnaasiumi riikliku õppekava. Eksami sooritajatena peetakse silmas ka täiskasvanute gümnaasiumide ning keskkoolide andvate kutseõppeasutuste lõpetajaid.

Eraldi rühma moodustavad gümnaasiumi lõpetanud õpilased, kes sooritavad eksami uuesti, et oma tulemust parandada.

Eesti keele riigieksamit korraldatakse nii munitsipaal-, riigi- kui ka erakoolide õpilastele.

2.2. Õppekava üld- ja valdkonnapädevused

Riikliku õppekavaga taotletakse, et õpilastel kujuneksid gümnaasiumi lõpuks muu hulgas järgmised üld- ja valdkonnapädevused.

Üldpädevused:

- tegevuspädevus – suutlikkus näha probleeme ja neid lahendada;
- väärtuspädevus – suutlikkus tajuda oma seotust teiste inimestega, oma ja muude rahvaste kultuuriga, loodusega, inimese looduga, hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide seisukohalt;
- enesemääratluspädevus – suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, mõtestada oma tegevusi ja käitumist ühiskonnas, kujundada end isiksusena.

Valdkonnapädevused:

- looduspädevus – suutlikkus orienteeruda elus- ja eluta looduse nähtustes, nendega seonduvates seaduspärasustes, loodusteaduslikes teadmistes ja mõtteviisides; loodushoidlik ellusuhtumine;
- sotsiaalne pädevus – suutlikkus orienteeruda ühiskonnaelus; tänapäeva ning mineviku ühiskondlike nähtuste ja arengute mõistmine, valmisolek toetada demokraatlikke muudatusi ühiskonnas;
- refleksiooni- ja interaktsioonipädevus – suutlikkus mõista ja hinnata iseennast ja inimestevahelisi suhteid, valida sobivat käitumisviisi, lahendada inimsuhetes tekkivaid probleeme;
- kommunikatiivne pädevus – suutlikkus keele vahendusel mõista, talletada, edastada, vahetada, tõlgendada ja luua tekste; suutlikkus suhelda erinevates situatsioonides ning teemadel suuliselt ja kirjalikult vormis;
- tehnoloogiapädevus – suutlikkus mõista tehnoloogia arengust tingitud muutusi inimeste töö- ja eluviisis, toimida kaasaja kõrgtehnoloogilises maailmas, olla säästlik ressurside kasutaja;
- kultuuripädevus – suutlikkus orienteeruda kultuuris, kasutada kunstivahendeid loominguliseks eneseväljenduseks ja -teostuseks (vt „Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava” 2002, ptk 2).

NB! Uue õppekava põhjal toimub esimene eesti keele riigieksam 2014. aastal.

2.3. Gümnaasiumi lõpetaja õpitulemused eesti keeles

Gümnaasiumi lõpetaja valdab eesti kirjakeelt ja väärtustab korrektset keelekasutust:

- teab suulise ja kirjaliku kõne erinevusi;
- oskab ennast loovalt ja argumenteeritult väljendada;
- oskab loetut suhestada aja, koha ning teiste tekstidega;
- oskab loetu kohta oma mõtteid ja arvamusi avaldada;
- teab keele põhimõisteid, süsteemi ja eesti keele struktuurilisi iseärasusi;
- teab eri tekstide tunnuseid ja ülesehitusprintsipi;
- oskab leida, korrastada ja kasutada teavet suuliste ja kirjalike tekstide koostamisel;
- teab emakeele sõnavara ja grammatikavahendite stiiliväärtust;
- oskab valida väljendusvahendeid vastavalt suhtlusolukorrale;
- oskab kasutada keelekäsiraamatuid tekstide koostamisel ja korrigeerimisel.

3. Eesti keele riigieksam

3.1. Eesti keele riigieksami eesmärgid

Eesti keele riigieksamiga kontrollitakse, kuidas gümnaasiumi lõpetaja

- suudab lugeda, mõista, analüüsida, tõlgendada ja luua tekste;
- suudab loovalt ja kriitiliselt mõelda ning arutleda;
- oskab end kirjalikult väljendada;
- on omandanud eesti kirjakeele;
- teadvustab eesti keele süsteemi ja eripära;
- on omandanud õppekava üld- ja valdkonnapädevused.

3.2. Riigieksami korraldamine

Eksami viib läbi SA Innove, kes tagab eksamitöö sisulise ja vormilise ettevalmistuse, eksami korralduse ning eksamitöö hindamise.

3.3. Eksamitöö väljatöötamine

SA Innove tellib riigieksami ülesanded gümnaasiumide õpetajatelt ja kõrgkoolide õppejõududelt. SA Innove juures töötab gümnaasiumide õpetajatest ning kõrgkoolide õppejõududest moodustatud riigieksamit ettevalmistav komisjon, mille volitused on kinnitanud Haridus- ja Teadusministeerium. Nimetatud komisjon koostab tellitud ülesannetest, vajadusel neid arendades, täpsustades ja parandades, eksamitöö(d).

Kõik eksamil kasutatavad ülesanded läbivad eeltestimise.

3.4. Eksamitöö vorm

Eesti keele riigieksam on kirjalik. Eksamitöö koosneb kahest osast ja sellega kontrollitakse õpilase tekstimõistmis- ja tekstiloomeoskust ehk funktsionaalset lugemis- ja kirjutamisoskust.

1. osa. Tekstimõistmine

Tekstimõistmise osa koosneb 4–6 kõige rohkem 1000-sõnalisest alustekstide komplektist, millest igauks omakorda sisaldab 1–3 teksti. Alustekstide komplektid esindavad luulet, ilukirjanduslikku proosat, draamat, publitsistikat ja/või (populaar)teadust. Eksaminand valib ühe alustekstide komplekti ja lahendab selle põhjal 2–4 analüüsi- ja arutlemisoskust nõudvat ülesannet. Ülesanded eeldavad terviklikke vastuseid, mille pikkus on 50–100 sõna. Kogutulemusest moodustavad selle osa võimalikud punktid 40%. Ülesannete lahendamiseks on aega 120 minutit.

2. osa. Tekstiloome

Tekstiloome osa põhineb alustekstidel ja esitatud probleemil, millest lähtudes kirjutab eksaminand vähemalt 400-sõnalise sidusa arutleva teksti (kirjandi). Kirjandi kirjutamisel võib õpilane valida ükskõik millise alustekstide komplekti juurde kuuluva tekstiloome ülesande. Kirjand peab põhinema ette antud

probleemil, alustekstide kasutamine selles ei ole kohustuslik. Eksaminand pealkirjastab ise oma kirjandi. Kogutulemusest moodustavad selle osa võimalikud punktid 60%. Ülesande lahendamiseks on aega 240 minutit.

Eesti keele riigieksami ülesehitus

Osad	Ülesanded	Lahenda- tavate ülesannete arv	Osa punktid	Kestus minutites
1. osa Tekstimõistmine 4–6 kõige rohkem 1000-sõnalist alustekstide komplekti, mis esindavad luulet, ilukirjanduslikku proosat, draamat, publitsistikat ja/või (populaar)teadust.	Õpilane valib ühe alustekstide komplekti ja lahendab selle põhjal 2–4 analüüsi- ja arutlusoskust nõudvat ülesannet, mis eeldavad terviklikke vastuseid pikkusega 50–100 sõna.	2–4	40	120
2. osa Tekstiloomine 4–6 alustekstide põhjal sõnastatud probleemi, mis käsitlevad inimest ja ühiskonda puudutavaid olulisi küsimusi.	Õpilane valib ühe alustekstide põhjal sõnastatud probleemi ning kirjutab selle põhjal vähemalt 400-sõnalise sidusa arutleva kirjandi, mille ka pealkirjastab.	1	60	240
		Kokku: 3–5	100	360

3.5. Eksamitöö aeg

Eksami toimumise kuupäeva kinnitab haridus- ja teadusminister vastava määrusega.

Eksami ametlik algus on kell 10.00.

Eksam kestab 360 minutit.

Eksami aega hakatakse arvestama hetkest, kui kõik õpilased on saanud kätte eksamitöö ja eksamikomisjoni esimees annab märku töö alustamiseks.

Eksamiks ette nähtud aega ei tohi ületada.

Eksamil ei ole vaheaegu.

3.6. Eksamitöö vormistamine

Eksami alguses saab õpilane eksamiülesannete vihiku (vt lisa 1) ja eraldi lehed eksamitöö 1. ja 2. osa vastuste jaoks.

Õpilane alustab eksamitöö lahendamist tiitellehe nõuetekohase ja korrektse täitmisega. Eksamitöö päisesse kirjutab õpilane oma koodi ning valitud variandi numbril.

Eksamitöö kirjutatakse sinise või musta tindil- või pastapliiatsiga.

Eksamitööd ei tohi kirjutada pliiatsiga ega kasutada puhtandis paranduste tegemisel korrekatuurilinti, -pliiatsit või -värvi.

Eksamitöö peab olema kirjutatud loetava käekirjaga, käekirja tõttu ebaselged kohad tõlgendatakse veana.

3.7. Üldnõuded

3.7.1. Eksamitöö esimene osa

- Eksaminand valib ühe eksamitöö variandi neljast ja lahendab alusteksti(de) põhjal selle lugemisülesanded.

- Lugemisülesannetele vastates tuleb kasutada kirjakeelt.
- Iga lugemisülesande vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna.
- Ülesannete lahendamise järjekorra valib õpilane.

3.7.2. Eksamitöö teine osa

- Eksaminand valib ühe kirjutamisülesande neljast ning kirjutab selle põhjal arutleva kirjakeelse sidusa teksti, milles ta esitab probleemi(d), analüüsib seda (neid), põhjendab oma seisukohti ning teeb järelduse(d).
- Õpilane pealkirjastab oma kirjandi.
- Kirjandis võib õpilane kasutada kirjutamisülesandega seotud alustekste, kuid nende kasutamine ei ole kohustuslik.
- Kirjandi pikkus on ~400 sõna.

3.8. Abivahendid

Õpilasel on lubatud eesti keele riigieksamil kasutada õigekeelsussõnaraamatut, mille olemasolu eksamiruumis tagab kool. Muud abivahendid ei ole lubatud.

3.9. Eksamilt kõrvaldamine

Õpilane, kes kasutab eksamil ebaausaid võtteid või lubamatuid abivahendeid, kõrvaldatakse eksamilt ning tema eksamitööd ei hinnata. Õpilasel on õigus eksam uuesti sooritada järgmisel õppeaastal.

4. Eksami hindamine

4.1. Hindamiskomisjon

Eesti keele riigieksamit hindab gümnaasiumide õpetajatest ning kõrgkoolide õppejõududest koosnev riiklik komisjon. Riikliku hindamiskomisjoni koosseisu kinnitab haridus- ja teadusminister oma käskkirjaga. Hindamiskomisjoni moodustamisel on arvestatud, et seal oleks esindajaid kõigist maakondadest.

Hindamiskomisjoni suurus sõltub eksaminandide arvust ja hindamiseks ette nähtud ajast, mis võib olla aastati erinev.

Eesti keele riigieksami 1. osa (tekstimõistmine) hindab riiklik komisjon selleks ette nähtud hindamisjuhendi ja võtme põhjal. Lugemisülesannete võti on hindajale mõeldud abimaterjal, et otsustada vastuse õigsuse üle. Eksami 1. osa hinnatakse üks kord.

2. osa (tekstilooma) hindab riiklik komisjon. Kirjandit hindavad kaks teineteisest sõltumatut hindajat hindamisjuhendi põhjal. Kui kahe hindaja tulemuste erinevus on suurem kui 30%, läheb kirjand kolmandale hindamisele.

Eesti keele riigieksami hindamine on anonüümne, st riiklik hindaja ei tea hinnatava nime ega õppeasutust. Samuti ei tea hindaja, kes on tema hinnatud eksamitööde teised hindajad.

Eksamitöö lõpptulemus ümardatakse täisarvuliseks. Näiteks, kui õpilane kogus eksamitöö kahe osa peale kokku 65,5 punkti, siis on eksaminandi lõpptulemus 66 punkti.

4.2. Tekstimõistmise hindamine

Eksami 1. osa (tekstimõistmise ülesandeid) hinnatakse hindamisjuhendi ja võtme põhjal. Hindamisvõti töötatakse välja eraldi iga eksami tarbeks ning selles on näidatud, mida vastuses hinnatakse. Hindamisvõtit täiendatakse ja parandatakse vajadusel pärast eelhindamist. Hindamisjuhend ei muutu igal aastal, kuid eksamit ettevalmistaval komisjonil on õigus hindamises tekkinud probleemide ilmnemisel seda parandada, täiendada ja arendada.

4.2.1. Lugesiosa hindamisjuhend

4.2.1.1. Lugesiaülesannete sisu hindamise põhimõtted

- Lugesiaülesannete vastustes hinnatakse nende põhjalikkust, täpsust ja vastavust ülesandele.
- Kui eksaminand on vastuses kirjutanud ülesandes nõutust rohkem argumente, näiteid, põhjendusi vms, siis läheb hindamisel arvesse vaid nõutud arv esimesest alustades.

Punktid	Punktid	Punktid	Hindamiskriteeriumid
18	13	8	Vastusest selgub, et õpilane mõistab loetut väga hästi. <ul style="list-style-type: none">• Õpilane mõistab loetut detailselt ja põhjalikult.• Põhjendused, järeldused ja/või hinnangud tulenevad alustekstist ning on ammendavad.• Mõtted on esitatud selgelt ja veenvalt.• Vastuse ülesehitus on loogiline ja moodustab terviku.
14	10	6	Vastusest selgub, et õpilane mõistab loetut hästi. <ul style="list-style-type: none">• Õpilane mõistab loetut selle pea- ja üksikasjades, kuid vastuses on väiksemaid puudusi.• Põhjendused, järeldused ja/või hinnangud tulenevad alustekstist.• Mõtted on esitatud selgelt.• Vastuse ülesehitus on üldiselt loogiline, kuid selle vormistamisel esineb väiksemaid puudusi.
10	7	4	Vastusest selgub, et õpilane mõistab loetut rahuldavalt. <ul style="list-style-type: none">• Õpilane mõistab loetut osaliselt, ülesanne on lahendatud osaliselt.• Põhjendused, järeldused ja/või hinnangud on esitatud osaliselt.• Käsitlus on pealiskaudne ja/või laialivalgus.• Mõtted on kohati ebaselged ja/või esineb sisulisi küsitavusi.• Vastuse ülesehituses on vastuolusid ja/või vormistuses puudujääke.
6	4	2	Vastusest selgub, et õpilase lugemisoskus on nõrk. <ul style="list-style-type: none">• Loetu mõistmises on tõsiseid puudusi.• Vastus on lünklik või ülesandest on suurem osa lahendamata.• Osa põhjendusi, järeldusi ja/või hinnanguid puudub ja/või rajaneb meelevaldsetel seisukohtadel.• Esineb sisulisi küsitavusi, vormistuses esineb puudujääke.• Vastuse ülesehitus on ebaloogiline ja/või vastuoluline.
0	0	0	Vastusest selgub, et õpilase lugemisoskus on puudulik. <ul style="list-style-type: none">• Õpilane ei ole loetud teksti mõistnud.• Ülesandest on valesti aru saadud või see on lahendamata.

4.2.1.2. Lugesiaülesannete õigekirja hindamise põhimõtted

- Õigekirjavigu (sh korduvaid vigu) arvestatakse iga ülesande puhul eraldi.
- Vead, mis kajastuvad tulemuses, märgitakse vastuselehe servale.
- Teksti ümberkirjutamisest tulenevad hooletusvead märgitakse ära vaid tekstis.
- Kui õpilase vastus hinnatakse 0 punktiga, siis õigekirja eraldi ei hinnata.

Õigekiri (v.a sisu 0 punkti tasand)

Punktid	Hindamiskriteeriumid
2	Vastuses ei ole õigekirjavigu
1	Vastuses on 1–2 õigekirjaviga
0	Vastuses on 3 või rohkem õigekirjaviga

NB! Lugesülesandeid hinnatakse hindamisjuhendi põhjal. Lugesülesannete võti (vt lisa 2) on hindajale mõeldud abimaterjal, et otsustada vastuse õigsuse üle. Lugesülesannete vastused ei pea võtmega sõna-sõnalt kokku langema.

4.3. Tekstilooma hindamine

Eksami 2. osa (tekstilooma ülesannet) hinnatakse hindamisjuhendi põhjal, mis oma põhiolemuses ei muutu igal aastal. Eksamit ettevalmistaval komisjonil on õigus kirjandi hindamisjuhendit arendada ja täpsustada vastavalt praktilises hindamises tekkinud probleemidele või eksamis toimunud muutustele.

4.3.1. Kirjutamisosa hindamisjuhend

Sisu (Tulemus korrutatakse teguriga 5)	Õigekiri (Tegur 4)	Sõnavara/stiil (Tegur 2)	Vorm/ülesehitus (Tegur 1)
5 <ul style="list-style-type: none"> Tekst põhineb eksamiülesandes esitatud probleemil. Tekst on arutlev. Probleemikäsitus on põhjalik. Tekstist ilmneb kirjutaja üldistusvõime. Kirjutaja oskab väga hästi analüüsida ja argumenteerida. 	5 <ul style="list-style-type: none"> 0–2 õige-kirjaviga 	5 <ul style="list-style-type: none"> Teksti sõnastus on selge, ladus, täpne ja isikupärane. Sõnavara on rikkalik. Tekstis on üks kerge stiiliviga. 	5 <ul style="list-style-type: none"> Tekst on ülesehituselt sisulis-vormiline tervik. Teksti liigendamine lõikudeks on loogiline ja täpne. Tekst on sidus. Tekst on vormistatud korrektselt.
4 <ul style="list-style-type: none"> Tekst põhineb eksamiülesandes esitatud probleemil. Tekst on arutlev. Probleemikäsitus on põhjalik. Kirjutaja oskab hästi analüüsida ja argumenteerida. 	4 <ul style="list-style-type: none"> 3–4 õige-kirjaviga 	4 <ul style="list-style-type: none"> Teksti sõnastus on selge ja ladus. Sõnavara on mitmekülgne. Tekstis on paar kergemat stiiliviga. 	4 <ul style="list-style-type: none"> Tekst on ülesehituselt tervik. Teksti liigendamine lõikudeks on üldiselt loogiline. Tekst on sidus. Tekst on vormistatud korrektselt.
3 <ul style="list-style-type: none"> Tekst põhineb eksamiülesandes esitatud probleemil. Tekst on arutlev. Probleemikäsitus on piisav. Kirjutaja oskab analüüsida ja argumenteerida. Väiteid ei ole alati piisavalt põhjendatud. 	3 <ul style="list-style-type: none"> 5–6 õige-kirjaviga 	3 <ul style="list-style-type: none"> Teksti sõnastus on üldiselt ladus, kuid kohati konarlik ja ühekülgne. Sõnavara on piisav. Tekstis on mõni kerge stiiliviga ja paar rasket stiiliviga. 	3 <ul style="list-style-type: none"> Tekst on ülesehituselt tervik, kuid esineb vigu teksti liigendamisel lõikudeks (nt teksti lõikude proportsioonid ei ole alati põhjendatud jms). Lõikudevaheline sidusus on kohati nõrk. Teksti vormistus on üldiselt korrekne.
2 <ul style="list-style-type: none"> Tekst põhineb eksamiülesandes esitatud probleemil, kuid esineb üksikuid kõrvalekaldeid. Tekst on arutlev, Probleemikäsitus on pealiskaudne. Analüüs on pinnaline ning argumentatsioon on väheveenev. Tekstis liialdatakse tsitaatide, refereeringute ja/või näidetega. Esineb üksikuid faktivigu. 	2 <ul style="list-style-type: none"> 7–8 õige-kirjaviga 	2 <ul style="list-style-type: none"> Teksti sõnastus on konarlik ja ühekülgne, kuid arusaadav. Tekst on üldsõnaline. Tekstis on palju kergeid stiilivigu ja mõni raske stiiliviga. 	2 <ul style="list-style-type: none"> Teksti ülesehituses on vastuolud (nt alguse venitatus, välja arendamata või liiga pikk lõpetus, mitmekordne algus või lõpetus jms). Tekst ei ole kohati sidus. Teksti vormistuses on puudujääke.
1 <ul style="list-style-type: none"> Tekst vastab eksamiülesandes esitatud probleemile üldjoontes. Tekst on jutustav-arutlev. Probleemikäsitus on lünklik. Analüüs on puudulik, jutustamine domineerib analüüsi ja argumentatsiooni üle. Esineb küsitavusi ja faktivigu. Näited ei ole teemaga piisavalt seotud. 	1 <ul style="list-style-type: none"> 9–10 õige-kirjaviga 	1 <ul style="list-style-type: none"> Teksti sõnastus on algeline ning kohati raskesti mõistetav. Sõnavara on piiratud. Tekstis on palju raskeid stiilivigu. 	1 <ul style="list-style-type: none"> Teksti ülesehitus on ebaloogiline (nt teksti algus ja lõpetus on käsitletava probleemiga nõrgalt seotud, teksti mõni osa ei täida sellele pandud ülesandeid jms). Tekst ei ole kohati sidus. Teksti vormistuses on puudujääke.
0 <ul style="list-style-type: none"> Tekst vastab eksamiülesandes esitatud probleemile vaid osaliselt, st suurem osa mõttearendusest ei põhine ette antud probleemil. Tekst on lühem kui 300 sõna. 	0 <ul style="list-style-type: none"> 11 või enam õige-kirjaviga 	0 <ul style="list-style-type: none"> Tekst on tühisõnaline ning raskesti mõistetav. Stiil ei sobi käsitletava probleemiga. Tekstis on 10 või enam stiiliviga. 	0 <ul style="list-style-type: none"> Tekst ei ole ülesehituselt tervik (nt teksti mõni osa (pealkiri, sissejuhatus, arendus, lõpetus) puudub). Tekst ei ole sidus. Teksti vormistuses on suuri puudujääke.

Kogu kirjand hinnatakse 0 punktiga, kui see ei põhine eksamiülesandes esitatud probleemil.

4.3.1.1. Vigade märkimine ja kokkuarvestamine

Eksamitöös märgitakse vigu järgmiselt:

- I – ortograafiaviga;
- V – interpunktsiooniviga;
- S – stiiliviga;
- ? – küsitavus, faktiviga;
- √ – sõna või lauseosa puudub;
- Σ – taandrida.

Kõik vead on täisvead.

Üheks veaks arvestatakse samas sõnas või morfoloogilises vormis korduvad vead (nt *tegematta* ja *lugematta*; *läind* ja *teind*; *kirjutus laud* ja *tarvitamis juhend*), lause lõpumärgi korduv ärajätmine, ütte või järellisandi koma(de) korduv ärajätmine jms; sama lausetarindi puhul (ütte, lisand, kiil, otsekõne jms) korduvalt ära jäetud või ülearune märgipaar.

4.3.1.2 Stiilivigade märkimine

Kirjandi stiilivead liigitatakse hindamisel **kergeteks** ja **rasketeks**.

Üldjuhul käsitatakse stiili hindamisel veana järgmisi eksimusi:

Sõnavalikuvead

1. Argikeelsus – sõnades, fraasides, vormides. Näiteks:

- Inimestele **lähevad peale** katastroofid, õnnetused, vargused ja petmised.
- **Tegelt** teisi maha tehes upitatakse ju iseennast.
- Ta oli järjekordselt **miski jamaga** hakkama saanud.
- Noortel on **tekkind** igasuguseid **muresi**.

2. Paronüümiast johtuvad sõnavalikuvead: *järele – järgi, õieti – õigesti, enne – ennem, vahel – vahest* jms äravahetamine. Näiteks:

- Seega tuleb **ennem** ikka hästi läbi mõelda, mida sa tahad teha või kelleks saada.
- Arusaamatus vanematega tuli sellest, et ma ei olnud oma otsuse üle põhjalikult **järgi** mõelnud.

3. Liiasus, ebaõnnestunud sõnavalik või vales tähenduses kasutatud sõna. Näiteks:

- **Vähem olulisem** ei olnud ka see ...
- Majanduse kasvu oli tollal võimatu **ette prognoosida**.
- Neis riikides on **hästitasustatud palgad**.

4. Sõnakordused. Näiteks:

- **Rahvas** teostab oma võimu **rahva** poolt valitud esindajate kaudu. **Rahval** on sõna- ja mõttevabadus.
- Eriti raskeks teebki iseenda ja oma osa leidmine **sellest** tervikust **see**, et meid ümbritseb palju halba. Kuigi **see** on vähem tähtis, kui kõik muu, ei saa **se**da vältida.

5. Kantseliidi, aga ka moesõnade ja -väljenditega liialdamine (nt *mitmed, antud, tänasel päeval, osapool, omama, paika panema, üldjuhul, praktiliselt* jt) ja **muu sobimatu sõnakasutus**. Näiteks:

- **Hetkel** on seda märgata **teatud** isiku populismiga.
- Armastatu kaotamine võib aga olla valusaim **asi**.
- Iga inimene **omab** enda sees mingeid moraalinorme.

6. Modaalsõnadega liialdamine: *just, justkui, suhteliselt, oluliselt, tegelikult, praktiliselt, üpriski, üsnagi* jt, näiteks

- Demokraatlik valitsemisviis on kehtinud **oluliselt** kauem ja on end **üpriski** hästi õigustanud.
- „Kollaste” ajalehtede toimetajatel on **justkui** tavaks, tungida inimeste eraellu ning lahata seda privaatset tasandil.

Vormivalikuvead ja morfosüntaktilised eksimused

1. Otstarbe või vahendi tähenduses kasutatud kaassõna läbi. Näiteks:

- **Läbi** kunsti tunnetasid inimesed jumala hiilgust juba antiikajal.
- Maailm avardub inimesteni **läbi** kirjanduse.

2. Loogilise mitmuse kasutamine ainsuse asemel. Näiteks:

- Sellise elukutse valinud inimene peab arvestama, et **vääritikäitumisi** rahvas andeks ei anna.
- Kuid **enamustel inimestel** on siiski omad kartused.
- **Osadele noortele** võimaldavad vanemad elu, mis lihtsalt suunab rohkem tahtma.

3. Liialdamine *poolt-tarindiga*. Näiteks:

- Kõik need vead on kahjuks tehtud minu enda **poolt**.
- Meenuvad vanaisa **poolt** kaasa antud õpetussõnad ...

4. Eksimused morfoloogiliste vormide kasutuses, nt ajavormide ühtsuse rikkumine või ainsuse ja mitmuse läbisegi kasutamine ühe lause või lõigu piires. Näiteks:

- Selles tuntud teoses **ei sallinud** kõster õpilasi. Ometi **peab** ta nad välja kannatama.
- Kõikide inimeste **saatused** on erinevad ning igauks saab **seda** ka ise kujundada.
- Igale **inimesele** on antud elada meie maailmas **võrdsetena** koos teistega.

5. *saama-tulevik* (aktiivse tegevuse puhul). Näiteks:

- Ta **saab** hästi **hoolitsema** oma pere eest.
- Pärast seda **saavad** olukorrad **arenema** suurriikidele meelepärases suunas.

Lausestusvead

1. Seoseta laused või nõrk seos lausete vahel. Näiteks:

- Kunst kingib meile õnne, elutarkust ning armastust millegi vastu ja see miski täiendab meie elu niivõrd, et me suudame elus edasi minna. „Kõige aeglasem inimene, kes ei kaota eesmärki silmist, liigub kiiremini kui see, kes hulgub sihita ringi.” (G. E. Lessing) Meil kõigil peab olema eesmärk, et kuhugi püüelda ja jõuda.

2. Loogikavead lausestuses. Näiteks:

- **Käest-kätte levivad** edasi ka muud **mõtted**.
- Kirjameeste **kirjutistest sünnivad** väga head **teosed, mis määravad ka paljude kirjanike saatuse**.
- Mina arvan, et hirmud on väga **elutruud** ja isegi **vajalikud asjad**.

3. Sõnajärjeeksimused – neutraalses väitlauseis öeldis lause lõpus vms. Näiteks:

- **Tihti oma tahtmise saavutamiseks** aetakse kindlat jonnini ning tulemused ei pruugi olla sellised nagu me sooviksime.
- Seeläbi vanamees ilmselt **teistele rõõmu teha lootis**.
- Tuleb hakata oma hirmudele vastu, **nendest üritada** võitu saada.

4. Nn hakitud stiil. Näiteks:

- Eesti keel ja kultuur on üpriski noored. Sellest hoolimata väga tõsiselt arvestatavad.
- Praegu võib käsi määrimata, ühe ainsa nupule vajutamisega maapealt pühkida linnu, isegi terveid riike. Mis hävitab paljude elutöö.
- Kui laps võib teisele lapsele öelda, mida ta temast arvab ja mis talle ei meeldi. Täiskasvanu eas ei ole kombeks, sest pole viisakas. Isegi kui tegelikult mõtleb inimesest vaid halba.

5. Nn *sina*-stiil, mis on omane jutustavale tekstile ega sobi sellisena arutlevasse kirjandisse. Näiteks:

- Seitse aastat tagasi oli kõva sõna kui **sa** suhtlesid jututubade kaudu.

6. Kujunditega liialdamine, sobimatute kujundite kasutamine, ilukõnelisus, mis varjab mõtte. Näiteks:

- Nii, nagu viis sinine vesi meilt sõjaaastail kirjanikke naaberladele, toob ta praegu asemele rikkaid turiste, kelle südamed on eestlaste elu ja kultuuri tutvustajad mujal maailmas.
- Kord elu jooksul võib see maagiline tunne meid jalult niita.

7. Nominaalstiiliga liialdamine. Näiteks:

– Enesekindlus on **abistav** tegur eesmärkide **saavutamisel tekkivate** probleemide **lahendamiseks**.

8. Kokkukuuluvate fraaside eraldamine kõrvallausega. Näiteks:

- Seoses uute **meetodite**, mis olid efektiivsemad, **kasutuselevõtuga** suurenes töö tootlikkus.
- Miks peab naerma inimesele kõige kaunimate **tunnete ja mõtete**, mis on teada vaid asjaosalistele, **üle**?

9. Asesõnaga väljendatud viitesuhe, mis jääb ebamääraseks või tekitab väärase. Näiteks:

- Siiski on igal hirmul alge. **See** võib saada alguse väga varakult.
- Suurem osa tähelepanust on pööratud **sellele**, mida võib silmaga näha, kuid kui mõtlema hakata, ei olegi **need** sugugi tähtsad.
- Eneseteostus ja **selle** hind – kõik **neid** mõjutavad tegurid. **See** võib-olla, kas naise ilu probleemid ja **sellega** kaasnevad väärted, või üldsegi **nendega** seonduvad kõik võimalikud probleemid.

10. Sõltumus- e rektsioonivead

- Kõik peavad tähtsaks oma maailmavaateid ning teevad otsuseid elus **toetudes nendest**.
- Olukord **sarnanes** väga **sõjaeelsele ajale**.
- Maailmavaated mõjutavad meie **käitumist teistesse inimestesse** ja meie igapäevaseid tegemisi.

11. Väljajätud. Näiteks:

- Seal ei **pea**, ega **tohigi** meeste arvates naised tööd **teha**.
- Kas ainuüksi ühest mehest piisab ja sõltub Eesti püsimine?
- Tema silmaring on avar ja teab, mis maailmas aset leiab.

12. Arutlusse sobimatu emotsionaalsus, hinnangulisus ja üleskutsete esitamine. Näiteks:

- Miks raisata oma aega tühja-tähja peale? Parem leia endale oma huvid ja oma tee, kuidas elada!
- Mõelda vaid, kui poleks hirme, kui ei peaks mitte millegi pärast kartma.

13. Liigsõnalisus. Näiteks:

- Alati on ka kindlasti neid, kes arvavad üldse midagi kolmandat või jäävad neutraalseks. Eks see ole iga inimese oma arvamus, aga iga laps peaks oskama enda eest välja astuda, kes siis vähemal määral ja kes suuremal määral.
- Kui seda teemat hakata käsitlema, tuleb kahjuks päevavalgele rohkem ainult sallimatus. Tuleb aga ka rõhuda sellele, et ühiskonnas leidub ka väga palju sallivaid ja häid inimesi.

Mitmikvead

Stiilivigade rühmade vahel on kokkupuutepunkte. Ühes lauses võib koos esineda ka eri tüüpi stiilivigu, mis märgitakse äärele ühe veana. Näiteks:

- Inimeste maailmavaated võivad sarnaneda, kuid **see** hõlmab liiga palju erinevaid **asju** ja on mõjutatud nii paljude **teistsuguste** kõrvaliste faktorite **poolt**, et lõpuni samasugune ei ole see kellelgi.
- Alati meie ees on takistusi, **millest** tuleb ületada.

NB! Olenevalt autori taotlustest võib stiilivea mõiste muutuda. Stiilivigu hinnatakse lähtudes igast konkreetsest eksamitööst.

4.3.1.3. Vaegkirjutaja kirjandi hindamisest

Kirjandi hindamise kriteeriumid ja nõuded on kõigile õpilastele samad.

Vaegkirjutaja kirjandi sisu, sõnavara/stiili ning vormi/ülesehitust hinnatakse üldistel alustel.

Vaegkirjutaja õigekirja hinnatakse diferentseeritult, arvestades vaid düsgraafiast mittetulenevaid vigu.

Vigadeks ei loeta ning eksamitöö servale ei märgita eksimusi

- pika täishääliku (nt **koli** taga *pro* **kooli** taga);
- ülipika täishääliku (nt vaatas **male** *pro* vaatas **maale**);
- pika suluta kaashääliku (nt lõi **kana** ära *pro* lõi **kanna** ära);

- ülipika suluta kaashääliku (nt läks **lina** *pro* läks **linna**);
- lühikese sulghääliku (nt **tupa** *pro* **tuba**, **tulep** *pro* **tuleb**);
- pika sulghääliku (nt **kukked** *pro* **kuked**, **olematta** *pro* **olemata**);
- ülipika sulghääliku (nt **koti** *pro* **kotti**, **kõikki** *pro* **kõiki**) kirjutamisel.

Vaegkirjutaja kirjandi hindamisel kirjutatakse hindamisprotokolli märkus „Düsgraafia, hinnatud diferentseeritult“.

Riigieksamitunnistusele märgitakse eksami tulemus täiendavate kommentaarideta.

5. Eksamitulemused

5.1. Eksamitulemuste teatamine ja vaidlustamine

Eksamikeskus väljastab eksaminandidele riigieksamitunnistused igal aastal hiljemalt 20. juunil. Kui eksaminand ei ole eesti keele riigieksami tulemusega nõus, siis on tal õigus esitada Haridus- ja Teadusministeeriumi apellatsioonikomisjonile 5 tööpäeva jooksul pärast eksamitulemuste väljastamist apellatsioon, mille alusel kontrollitakse tema eksamitöö hindamise vastavust hindamisjuhendile. Apellatsioonikomisjonil on õigus jätta eksamitöö tulemus muutmata, seda tõsta või langetada.

5.2. Hindepiir

Kõigi riigieksamite, sh eesti keele riigieksami hindepiir on 20 punkti.

RIIKLIK EKSAMI- JA KVALIFIKATSIOONIKESKUS

EESTI KEELE RIIGIEKSAM

9. MÄRTS 2011

Eksaminandi meelespea

1. Eesti keele eksam algab kell 10.00 ja lõpeb kell 15.00.
2. Eksami sooritamiseks **vali üks variant** neljast.
3. Eksamil võib kasutada õigekeelsussõnaraamatut, muud abivahendid ei ole lubatud.
4. Lugemisülesannete vastused ja kirjand vormista selleks ette nähtud eraldi lehtedele.
5. Lugemisülesannete vastuslehe päisesse kirjuta valitud variandi number ja eksamitöö kood, iga vastuse ette ülesande number. Ülesannete vahele jäta üks tühi rida, ülesannete lahendamise järjekord vali ise.
6. Kirjandilehe päisesse kirjuta valitud variandi number ja eksamitöö kood. Kirjandit pealkirjastades lähtu kirjutamisülesandes esitatud probleemist. Kirjandi pealkiri kirjuta selleks ette nähtud joonele. Kirjandit kirjutades võid lähtuda ka mõnest teisest variandist kui lugemisülesannete lahendamisel.
7. Enne ülesannete lahendamist loe tähelepanelikult tööjuhendeid.
8. Eksamitöö kirjuta sinise või musta tindi- või pastapliiatsiga.
9. Kirjuta loetava käekirjaga, käekirja tõttu ebaselged kohad tõlgendatakse vigadena.
10. Paranduste tegemisel ei ole lubatud vastust üle kirjutada ega kasutada korrektuuripliitsit või -linti

VARIANT 1

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Katrin Reimuse novell „Naaber“ (kogumik „Õnnelikud inimesed“, 2009) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

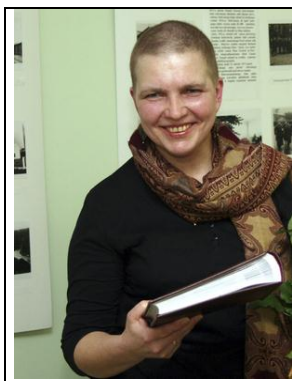
1. Too esile kolm põhjust, mis on muutnud naabrimeeste suhted pingeliseks. (10 punkti)
2. Nimeta kolm omadust, mis Priidikut iseloomustavad. Põhjenda oma valikut tekstinäidetega. (10 punkti)
3. Priidik tunnistab endale kaks korda, et tal on häbi. Miks ta häbi tunneb? Analüüsi, kas sinu arvates on Priidikul põhjust häbi tunda. (10 punkti)
4. Sõnasta novelli kaks olulisemat ideed ja selgita nende tähtsust. (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Vanarooma komöödiakirjanikult Plautuselt pärineb sentents *homo homini lupus est* (inimene on inimesele hunt). Katrin Reimuse novelli lugedes jääb mulje, nagu poleks sajadite jooksul midagi muutunud. Miks naabrite/inimeste suhted keeruliseks muutuvad? Kas headus on ilmast kadunud või ei ole seda kunagi olnudki?

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid inimeste/naabrite suhete kujunemise tagamaid. Arutluses võid toetuda Eesti ajaloole ja/või kirjandusele. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Autorist:

Katrin Reimus (1961–2009) oli kauaaegne inglise ja soome keele õpetaja Kunda ühisgümnaasiumis. Ta on tegutsenud ka soome kirjanduse tõlkijana. Temalt on ilmunud noorteromaanid „Eilset pole olemas“ (2002) ja „Haldjatants“ (2003) ning lasteraamatud „Mardi päris oma auto“ (2007) ja „Mardi auto ja paskaagid“ (2008). 2008. aastal jõudis lugejateni ka romaan „Kus tramm ei käi“. Katrin Reimuse viimane teos, novellikogu „Õnnelikud inimesed“ ilmus 2009. aasta kevadel. Raamat sisaldab lihtsaid ja elulisi jutte, millest paistab välja autori suur elukogemus, eluterve naer ning püüd mõista inimest.

Katrin Reimus Naaber

5 Ikka veel ei ilmunud kedagi välja. Priidik hakkas juba närviliseks muutuma. Juhan oli alati varahommikul lehti võtmas käinud ja Priidik passis akna peal, et see hetk ära tabada ning naabrimehele paar vängemat sõna öelda. Ikka pidi see neetud vanamees just siis oma lõket tegema, kui tuul tema, Priidiku maja poole oli. Ja nüüd olid maja ees kõik vasttarganud krookused tahmahelvestest hallid. See ajab ju kopsu üle maksa.

Priidikul lausa kees sisemuses. Oli temale ikka naabrimees sattunud. Ühtelugu oli tüli majas. Ja nii kui nina uksest pistsid, oli vastasmajastki vanamees väljas nagu jänes torukübarast. Priidikul oli eilsest veel hing täis – või tema, kurat, tuleb küsima, kuda ma ikka oma pensist ajalehte jäksan osta. Vanameheniru selline. Lugegu oma raha.

10 Priidik ei tahtnud joppi seljast võtta – mine tea, tuleb Juhan õue ja äkki ta siis ei jõua samaks ajaks värava juurde.

Mees läks uuesti akna ligi ja piilus kardina tagant. Ei midagi, ajaleheotsad turritasid ikka postkasti serva vahel ja vastasmaja hoov oli kui välja surnud.

15 Ometi olid nad viimasel ajal igal hommikupoolikul vähemalt korra üksteise peale üle aia karjunud. Kui tema läks lehti võtma või jalgteed pühkima, oli ka see vastik ätt kohe õue peal. Ja nii kiuslik oli ta, et Priidik lausa pidi ka ise välja kargama, kui Juhanit kaugelt silmas. Ühtelugu sai too millegagi hakkama, et naabrile tüli tekitada.

Nüüd oli päike juba pooles päevas, aga vastasmajast ei tulnud ikka veel kippu ega kõppu. Kuradi vanamees, ega ta ometi haigeks ole jäänud. Või viskas vedru välja, mine teda tea. Paras talle, kellele sellist kiusunosu tarvis ongi.

20 Priidikul hakkas natuke häbi ka. Noh, lausa surma ei tasu teisele ikka soovida, nii hull ta tegelikult ikka pole.

Taat vahtis kõõgiaknast välja. No ega neil krookustel nüüd nii väga häda ka ei olnud, ja kui veega üle kasta, oleks päris kenad. Aga miks ma peaksin ennast vaevama, kui teine kiusu pärast sulle tahma kaela ajab, sõitles Priidik vahelduseks iseendaga. Endaga oli üldse vahel raske. Kõiksugu veidrad asjad tulid tahtmata meelde. Kõige lõpuks seegi, kuidas ta ise kolm päeva oli oodanud, enne kui oma kevadrisu põletama hakkas. Ei tahtnud akendesse tahmatorte lasta. Kui Priidik nüüd päris aus oli, siis natuke vist selle pärast ka, et tossu naabri poole suunata. Aga mis ta siis on nihuke mühakas, vastas Priidik endale, kui südametunnistus liiga valju häält tegi. Alati nii õhku täis oma poja pärast. Silmad lausa kilavad peas ja vahib ikka minu aia poole, kui see Jaak siis oma kiiskava limusiini talle väravasse pargib. Et kas ma ikka nägin ...

30 Aga nüüd oli see mühakas kusagile kadunud ja Priidik oli veidi ärevuses. Ei, tegelikult tahtis ta lihtsalt teada, mis juhtunud oli. Mis tal muidu sest vanamehenässist ...

35 Priidik ajas kalossid jalga ning tegi paar tiiru ümber oma maja. Uuris loodust ning pidas silmanurgast naabri hoovi silmas. Ikkagi ei kippu ega kõppu. Kui Juhan isegi kolme tiiru peale välja ei tulnud, otsustas Priidik asja veidi lähemalt uurida.

Ta kõndis naabri väravani ja patseeris seal paar korda edasi-tagasi. Ikka ei midagi. Äkki on, kurat, jalaluu ära murdnud ja vedeleb nigu vorst keset kõõgipõrandat. Need lapsed tulevad tal kah korra paari nädala järgi läbi, selleks ajaks võib vanamees juba kutu olla. Ja Priidik kõndis majani. Upitas ennast akendest sisse vaatama. Juhanit ei paistnud kusagil. Ja kõõgipõrandal ei vedelenud kah mingit naabrimeest.

40 Nüüd haaras Priidikut juba kerge paanika. Naabri jalgratas seisis maja ees. Ega ta, vana tobu, ometi kusagile kaugemale kondama ei läinud? Jalad kah, sindril, na viletsad, jäi veel auto alla või miskit.

45 Priidik haaras naabrimehe jalgratta ning otsustas väikese tiiru teha. Sõidan ümber kvartali ära, eks siis näis, mõtles ta. Vana sõiduriist ägises kaeblikult, kui Priidik sadulasse ronis. Pealegi kippus see imelikult vingerdama ja Priidiku tahte vastaselt kurve võtma. Rattasõitu ei unustata, pobises mees endamisi ning punnis edasi. Juhanit polnud mitte kusagil. Ühegi tee ääres ei konutanud teadvusetut vanameest. Priidik läks lausa paanikasse ja ronis isegi ehmatusega ühe suurema loigu juures rattalt maha. Õnneks polnud see veri, vaid mingi õline laik. No ega ma teda saadanat või otsima jäädagi, otsustas Priidik lõpuks ja keeras tagasi kodu poole. Endal süda muret täis. Õienda siin mingite krookuste pärast, teisel häda käes.

50 Juhani maja ees seisis päikesekiirtes läikiv automobiil. Jaak oli käima tulnud. Eks nad siis ise otsigu oma vanamehetoid. Priidik lootis, et saab ehk ratta nõndaviisi õuele tagasi sokutada, et keegi teda tähele ei pane. See läks tal peaaegu õnneks. Ta oli juba ratast maja äärde seadmas, kui Juhan akna lahti tegi.

55 „Tohoo, kurat lahti, nüüd oled ikka päris lolliks läinud. Hakkad rattavargile kah veel. Ole veel ühe päeva kodunt ära, siis ei tea, mis see vana tola ette võtab. Paneb veel majale tule otsa.“ Ja Juhan kutsus Jaaku kah vana varganägu vaatama. Jaak vaatas ning tõmbas siis akna kinni.

Priidik tegi, et tulema sai.

60 Ja tal oli hirmus häbi. Ei, mitte jalgratta pärast. Vaid selle pärast, et ta oli tolle lolli pärast muretsenud. Või mis ta nüüd lausa muretses, niisama, parem on teada ikka.

65 Igatahes, katsugu Juhan homme oma nina majast välja pista. Küll Priidik siis talle kõik ära ütleb. Või teda vargaks söimama. Igavene vastik vanameheidu. Ja seda tahmapuistamise asja ta ka niisama ei jäta. Kohe mitte ei jäta.

(853 sõna)

VARIANT 2

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Ain Kaalepi luuletus „Tundmatutele inimestele“ (kogu „Muusad ja maastikud“, 1973) ning lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Mis nähtusi autor taunib? Too autori taunitavate nähtuste kohta vähemalt kaks näidet tekstist. (10 punkti)
2. Kuidas autor suhtub inimkonda? Leia oma väitele vähemalt kaks kinnitust tekstist. (10 punkti)
3. Kuidas mõistad tekstis sisalduvat väidet, et inimene on sõnaolend? Leia selle tõestuseks tekstist kaks näidet. (10 punkti)
4. Mida võid teksti põhjal väita hopi-indiaanlaste kohta? Esita vähemalt kolm väidet. (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Igal keelel on praktiline ja kultuuriline tähendus. Keele praktiline funktsioon teeb võimalikuks meie igapäevase suhtlemise (nii suulise kui ka kirjaliku). Keele kultuuriline funktsioon võimaldab mõtestada praktilist tegevust ja selle kaudu ollakse ühenduses oma juurtega. Eestlaste suhe oma keelesse (varem – murretesse) on ajaloo erinevatel etappidel olnud erinev. Tänapäeval on eesti rahvas ja eesti keel jõudnud oma arengu uude järku, mille peatunnus on üleilmastumine.

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid eesti keele hetkeolukorda ja tuleviku väljavaateid. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Autorist:

Ain Kaalep (1926) sündis Tartus. 1943 lõpetas ta Hugo Treffneri gümnaasiumi ning jätkas õpinguid Tartu ülikoolis. Samal aastal põgenes ta Soome, kus astus sõjaväkke. Naasis Eestisse soomepoiste väeüksusega 1944. aastal. 1946 alustas uuesti õpinguid ülikoolis. Lõpetas ülikooli kaugõppes soome-ugri erialal 1956. aastal. Seejärel on tegutsenud valdavalt kutselise kirjaniku ning õppejõu ja õpetajana. 1989–2001 oli ajakirja Akadeemia peatoimetaja. Ain Kaalep on Wiedemanni keeleauhinna laureaat.

Ain Kaalep tuli luulesse 1950. aastatel, kutsudes esile kirjandusliku poleemika oma loomingu filosoofilise laadi ja suurema tähelepanuga luule vormile. Seetõttu viibis kirjaniku raamatudebüüt: 1962. aastal ilmus kogu „Aomaastikud“. Kaalepi luulet on nimetatud neoklassitsistlikuks – põhjuseks tema huvi klassikaliste luulevormide ning antiik- ja idamaade luule vastu.

Tema luule üks tunnusjooni on aegade ja kultuuride seoste tunnetamine. Luuletaja lähtub humanistlikult aluselt, ta sisendab lugejatesse tasakaalukust ning armastust ilusa, hea ja õige järele.

Ain Kaalep

Tundmatutele inimestele

Paljude siis mul tuttavaid inimesi ongi:
võib-olla tuhat, võib-olla ka rohkem.

Ja paljude ma siis neidki tuttavaid tunnen:
päris hästi ehk ainult kümnekonda.

- 5 Sellepärast pean ma inimkonda ülistades
ülistama ennekõike tundmatuid inimesi,
ja ennekõike pean ma neid ülistama selle põhjal,
mida ma võin järeldada kaudsetest andmetest.

- Uudishimuliku noorukina, kellele meeldis
10 nii väga kuulata võõraste vestlusi ja vahtida
kasvatamatul kombel võõrastest akendest sisse,
valisin veendunult oma erialaks keeled.

- Kuidagi oli mulle juba seekord selge see,
et inimene on sõnaolend, ja et inimkonda
15 saab tundma õppida just sõnadest ja sellest,
kuidas ta neid sõnu sisustab ja seob.

- Oo tundmatud, toredad inimesed! Mis rõõm
on osata teid armastada sõnastike kaudu,
grammatikatele tuginedes! Mis aare
20 on inimkonnal teie keelte musttuhanda näol!

Kui ma kuulen kitsaspeade kirisemist
selle puhul, et nad ei osanud öelda
rumeenia habemeajajale, kas lõigata
soengule terav või sirge nurk,

- 25 siis tunnen võitmatut vajadust soovitada:
„Kallid kitsaspead, kasvatage habel!
Habemikud vajavad habemeajajat harvem
ja üldse on habemega auväärsem olla.”

Kui jälle hääbuks mõni indiaanihõim
30 „puhtpraktilistel põhjustel” minnes üle
inglise keelele, leinaksin väga seda kaotust,
mis on vaesemaks teinud inimkonna tuleviku.

Tuhandelt Arizona osariigi kodanikult,
kes kõnelevad ameerika-inglise keelt
35 ei tarvitse inimkond saada tühjagi,
olgu nad kui kenad inimesed tahes.

Kuid tuhat hopi-indiaanlast on mõneti väärt
rohkemgi kui kõik anglo-ameeriklased kokku:
kui esimestel on oma keel ja kõik, mis keele
40 juurde käib,
siis kõnelevad teised ju ainult inglasele saadud.

Ja kahtlemata on hopi-indiaanlaste keeles
vähemalt üks joon, üks seos, üks element,
mida üheski teises keeles pole olemas,
45 mida tundmata aga tunneksime inimkonda vähem.

Oo tundmatud, toredad inimesed! Mis hea,
et te räägite nii paljusid erinevaid keeli,
sest nende kaudu teile liginedes saan ma alles
õiguse ülistada teid ja teie näol inimkonda ennast!

(283 sõna)

VARIANT 3

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Katrin Saks artikkel „Väärtuste ja huvide vahel“ (ajakiri Haridus, veebruar 2009) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Mis allikale tuginedes autor väidab: „Niisiis saame vaid üsna tinglikult rääkida ühiste väärtuste liidust“? Nimeta kaks peamist põhjust, mis lubavad autoril nii väita. (10 punkti)
2. Mille poolest erinevad Euroopa Liidule omased väärtused ja inimeste personaalsed väärtused? Selgita, mille poolest erineb Eesti koht selles kontekstis teistest. (10 punkti)
3. Nimeta kolm allikat, millele autor tugineb noorte väärtushinnanguid analüüses. Too igast allikast esile kaks sinu arvates olulisemat uuringu tulemust. (10 punkti)
4. Kuidas võib teksti põhjal iseloomustada Y-põlvkonnale järgnevat MeWe-põlvkonda? Mis neid omavahel seob, mis eraldab? (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

„Euroopa Liidu eetost rõhutavad sellised ühiseväärtused nagu vabadus, demokraatia, võrdsus ja solidaarsus. Nendest väärtustest on inspireeritud kõigi ELi liikmesriikide sotsiaalsüsteem. Ehkki sotsiaalsüsteemid on erinevad, on neil mitmeid ühisjooni: kõigis kasutatakse vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vähendamiseks, sissetulekute õiglasemaks ümberjaotamiseks, sotsiaalse turvalisuse kõrge taseme tagamiseks ja võrdsete võimaluste edendamiseks valitsuse sekkumist. Täna on nende ühiseväärtuste rakendamine surve all. Ehkki liikmesriigid on oma sotsiaalsüsteemi kujundamisel erinevates arengujätkudes, seisavad nad kõik silmitsi sarnaste sotsiaalsete – demograafiliste, konkurentsialaste ja tehnoloogiliste – probleemidega, mis kutsuvad esile ühiskondlikke ja majanduslikke muutusi. Seepärast peab EL eelseisvatel aastatel võtma vastu tõsise väljakutse ja leidma võimaluse oma sotsiaalse mudeli kohandamiseks ja kaasajastamiseks.“ (Publications.europa.ee)

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid, kuidas ja miks on muutunud tänapäeva inimeste väärtushinnangud, missuguseid konflikte see kaasa toob ja kuidas neid saaks vältida. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Autorist:

Katrin Saks on sündinud 1956. aastal Tallinnas. Ta on lõpetanud Tallinna 22. keskkooli 1975. aastal, Tartu Riikliku Ülikooli ajakirjanduse erialal 1981. aastal ning Eesti Diplomaatide Kooli rahvusvaheliste suhete erialal 1993. aastal.

Ta on töötanud peamiselt ajakirjanikuna (Eesti Televisioonis 1977–1997) ja olnud tegev poliitikuna (1999–2002 Eesti Vabariigi rahvastikuminister, 2003–2009 Euroopa Parlamendi liige). Alates 2006. aastast on ta Eesti Lastekaitse Liidu president. Katrin Saks on paljude telesaadete autor ning avaldanud artikleid erinevates ajalehtedes ja ajakirjades.

Katrin Saks Väärtuste ja huvide vahel

5 Konflikt väärtuste ja huvide vahel tõusis Euroopa Liidus tõsiseks jututeemaks pärast Venemaa-Gruusia sõda. Eriti kurjaks saadi Eestis ning pahandati häälekalt, miks Euroopa Liit ja liikmesriikide juhid nii kergelt loobuvad oma põhimõtetest, selle asemel et jõuliselt vastu seista Venemaa agressioonile Gruusias. Küsiti nõudlikult, miks ei kaitsta euroopalikke väärtusi. /---/ Samal ajal on kohane küsida, kuivõrd me ise oma deklareeritud väärtustest lähtume.

Pilk peeglistesse

10 Sel kevadel (2008) korraldas Eurobaromeeter väärtuste uuringu, mis näitas, et Euroopa Liidu 27 liikmesriigi elanikest vaid veidi üle poole (54%) arvab, et me oleme üksteisele väärtustelt lähedased, aga kolmandik ei jaga seda seisukohta. Niisiis saame vaid üsna tinglikult rääkida ühiste väärtuste liidust. Seda kinnitavad ka sagedased konfliktid ja sallimatust kultiveerivate äärmusliikumiste üsna kiire kasv. Omaette tegur on kindlasti kasvav sisseränne, mis toob juurde erineva tausta ja kultuuriga inimesi, kes tahavad küll osa saada euroopalikust heaolust, aga pole mitte alati nõus jagama samu põhimõtteid. Olgu näiteks üks tõsisemaid konflikte viimasel kümnendil, mis sai alguse Taani karikatuurikriisist, mil pandi proovile euroopalik arusaam

15 sõnavabadusest. /---/ Väärtused, mis inimeste arvates kõige paremini esindavad Euroopa Liitu, on järgmised: inimõigused (37%), rahu (35%), demokraatia (34%) ja seaduslikkus (22%).

20 Pisut erineva tulemuse saame, kui vaatame vastuseid küsimusele „Mis on teile personaalselt kõige olulisem väärtus?“. Siis asetub esikohale rahu (45%), seejärel inimõigused (42%) ja austus elu vastu (41%). Neid inimesi, kes pidasid personaalselt demokraatiat kõige olulisemaks, oli vaid 27%. Eestis oli see veel kümmekond protsendipunkti keskmisest madalam, mis peaks meid tõsiselt järele mõtlema panema, et milles asi. /---/

Raha paneb rattad käima

25 On üldteada, et eestlased on religiooni suhtes üsna leiged. Tõsi, ajuti tundub, et üks jumal meil siiski on ja see on raha. Raha kummardamiseks on aga kõik kohad pühad, olgu need siis kasiinod või prožektorisäras „Tõehetk“. Sinna juurde käib loomulikult ka pime usk turu kõikvõimsusesse ja sellesse, et need, kel raha pole, on luuserid ja ise selles süüdi. Selline on olnud meie viimaste aastate mentaliteet. Kas raha on tõesti meile olulisem kui teistele? Sel aastal Bostonis ilmunud kogumik „Muutuvad väärtused ja uskumused 85 riigis“, mis sisaldab küsitlusi perioodist 1981 kuni 2004, annab päris huvitavaid andmeid. Vaatame, kuidas vastati

30 küsimusele „Kas rahale peaks pöörama vähem tähelepanu?“. Kui 1995. aastal arvas Eestis 46%, et see oleks hea, siis viis aastat hiljem oli see protsent juba 54. Aga tähelepanuväärne on see, et meie põhjanaabritel oli see protsent 66 ja lirimaal koguni 70. Samal ajal meie lõunanaabrite hulgas oli vaid kolmandik neid, kes tahtsid rahale vähem tähelepanu. Niisiis rikkuse kasvades suureneb nende hulk, kelle jaoks raha kaotab oma tähtsust ning värskemate andmete olemasolul võiks see protsent ehk siingi nüüd suurem olla, kui mitte finants- ja majanduskriisi poleks raha jälle tähelepanu keskmesse tõstnud.

40 Huvitav on vaadata, kuidas muutus ajas hinnang sellisele väitele nagu „me vajame suuremaid erinevusi sissetulekus, et suurendada inimeste pingutusi“ ehk siis toetus ebavõrdsusele kui arengutegurile. Kui aastal 1990, veel enne iseseisvuse ja turumajanduse saabumist, arvas nii enamik (77%), mis oli ka loomulik, sest tulime ajast, kus peaaegu kõik olid võrdselt vaesed, siis kümne aastaga langes see protsent 62-ni. See näitaja on Eestis palju kõrgem kui enamikus Euroopa riikides. Mõnel juhul isegi kordades kõrgem. Niisiis, kui me räägime kihistumisest, mis on Eestis märkimisväärselt suur ka Euroopa Liidu uusliikmete võrdluses, siis sellele küsitlusele tuginedes võib öelda, et see ongi olnud enamuse soov. Või osava propagandaga tekitatud

45 uskumus, mis on tähelepanuta jätnud need ohud, mida suur ebavõrdsus väikeses ühiskonnas tekitab. Aga midagi positiivset ka – meil on rohkem neid inimesi kui mitmel pool mujal, kes usuvad, et tõsine töö toob parema elu.

Kas noored on hukas?

50 Millised on need väärtused, mis on meie laste ja noorte jaoks olulised? /---/ Sotsiaaluuringute firma EMORi andmeid kasutades joonistub laulva revolutsiooni lastest ehk Y-põlvkonnast selline pilt: nad on alati muutustele ja tublid enesekehtestajad. Näiteks igasugu ootamatusteks

55 elus on nad palju enam valmis kui nende eakaaslased Soomes. Noortele on peamine uute elamuste otsimine, nad tahaksid olla kõikjal, kus midagi olulist toimub. Kuigi paljud nendest olid augustis Tallinna lauluväljakul „Märkamisaja“ üritusel – laulusõnad ilusasti peas ja uuringudki kinnitavad, et nii päritolu kui ka juured on sellele põlvkonnale olulised, ei ole see suurt seotud teistest hoolimisega. Tegemist on väga enesekeskse ja pragmaatilise põlvkonnaga. Olulised on nii kuulsus kui ka rikkus, tähtis on välimus ja mood. Kõik peab olema kõige parem – tarbimine on märk kuuluvusest. Põhjamaade teadlased on analüüsinud ka Y-põlvkonnale järgnevat, nimetades neid MeWe-põlvkonnaks. Juba nimi viitab sellele, et individualistlike väärtuste kõrvale on kerkinud grupikuuluvust rõhutavad väärtused.

65 Lastekaitse Liit organiseeris hiljuti oma 20. sünnipäeva puhul väärtusteteemalise konverentsi ja publitseeris ka Tartu ja Tallinna ülikooli teadlaste ettekanded, mis annavad pisut teistsuguse pildi. Midagi hullu poleks justkui juhtunud. Põhiväärtused – headus, tõde, ligimesearmastus ja elu – on jätkuvalt hinnas. Samuti on noorte jaoks olulised perekond, tervis, elukvaliteet ja lähedussuhted. Muutunud on aga see, millises järjekorras need väärtuste hierarhias paiknevad.

70 Kogu läänemaailmas võib 20. sajandi lõpus ja selle sajandi alguses täheldada muutusi väärtusmaailmas, mida iseloomustavad esiteks üleminek kristlikult eetikalt sekulaarsele, mis on toonud kaasa selle, et elu praktiline pool on tulnud rohkem esile. Vähem otsitakse elu mõtet. Teiseks, individuaalsete väärtuste esiletõus. Väärtused on muutunud ka suhtelisemaks, enam pole ühte tõde, mida vanemad lastele õpetavad.

75 Huvitava tulemuse andis põhikoolide lõpuklasside õpilaste küsitlus Eestis, Soomes ja Venemaal. Kõigi kolme rahvuse esindajad peavad tähtsaks sõprust ja perekonda. Eesti noored torkavad silma sellega, et hindavad väga kõrgelt puhtust ja hügieeni. Mis eristab veel, on „tarkuse“ tähtsustamine. Eestlastel on see hierarhias 8., venelastel 25. ja soomlastel alles 34. kohal. Huvitav on seegi, et mõtte- ja tegutsemisvabadust hindasid ühtviisi kõrgelt kõigi kolme maa noored. Eestis elavate eri rahvusest pärit noorte hinnangud näitavad, et kuigi venelased on elanud siin kultuuriruumis, on nad säilitanud oma rahvusliku identiteedi ja mentaliteedi. Nende hinnangud on palju sarnasemad Venemaa venelaste kui eestlaste hinnangutega. Mõtlemapanev oli vastus küsimusele, mis puudutas sõda ja rahu. Kuigi kõigi kolme riigi rahva kannatused viimasel sõjas on mälus väga tugevad, väärtustavad noored rahu erinevalt. Elu sõdadeta oli soomlastel ja venelastel tähtsusjärjekorras vastavalt 2. ja 3. kohal, aga eestlastel alles 14ndal. See siin on kindlasti üks mõtlemiskoht neile, kes töötavad noortega. /---/

(995 sõna)

VARIANT 4

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Gerald Traufetteri artikkel „Miks võttis temperatuuritõus aja maha?“ (ajakiri Tarkade Klubi, jaanuar 2010, tõlgitud ajakirjast Der Spiegel) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Missugused on kolm põhilist maakera temperatuuri mõjutavat tegurit? Selgita, miks on kliimamuutuste ennustamine nii keeruline ülesanne. (15 punkti)
2. Leia tekstist teadlaste kolm erinevat seisukohta kliima soojenemise kohta. Kuidas nad oma seisukohti põhjendavad? (15 punkti)
3. Miks on kasutusele võetud termin „Arktika auk“ ja miks see kliimateadlastele peavalu valmistab? (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Meteoroloogia professor Rein Rõõm kirjutab: „Kliima soojenemise poliitiliste vastuargumentidena on välja töötatud ja prooviks kasutusse lastud mitmesuguseid vandenõuteooriaid, alustades sellest, et tegemist on arengumaade sobinguga arenenud tööstusriikide vastu ÜRO egiidi all, eesmärgiks ressurside pumpamine tööstusriikidelt arengumaadele nii otsese tasuta abina kui ka saastemaksudega kauplemise teel. Juhin siinkohal tähelepanu asjaolule, et sellises kontekstis on ka Eesti, kes loodab lähiaastatel kasu lõigata saastemaksudega kauplemisest, kaudselt või otseselt üks osaline selles vandenõus.“ (Postimees, 30.01.2010)

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid kliima soojenemisega seotud üksikasju. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Autorist:

Gerald Traufetter on sündinud 1972. aastal. Ta on õppinud politoloogiat ja kommunikatsiooni. Gerald Traufetter on kutseline ajakirjanik, alates 2000. aastast on ta ajakirja Der Spiegel teadustoimetaja. Elab perekonnaga Norras.

Miks võttis temperatuuritõus aja maha?

Gerald Traufetter

Maakera soojenemine on toppama jäänud: juba kümme aastat ei ole maailma keskmine temperatuur enam kerkinud. Klimatoloogid mõistatavad, kuidas seda seletada. Kas on asi puuduvates päikeseplekides? Või ebaharilikes ookeanihoovustes? Globaalse soojenemise rindel ei toimu suurt midagi. Maa keskmine temperatuur pole aastatuhande algusest saadik enam kerkinud, ja ka lõppenud aasta läheb selles osas vaikelu nimistusse. Peaaegu 30 aastat

kerkis planeedi palavikukõver järsu joonega: eelmise sajandi seitsmekümnendatest kuni üheksakümnendateni keskmiselt 0,7 kraadi Celsiuse järgi. „Praegu on soojenemises igatahes paus,“ tunnistab üks Saksamaa tuntumaid kliimauurijaid, meteoroloog Mojib Latif Kielis asuvast Leibnizi-nimelisest mereteaduste instituudist. Temperatuurikõverale pilku heites räägib ta „platoost“, stagneerumisest kõrgel tasemel. „Seal pole midagi vaielda, seda peame tunnistama,“ sõnab ta.

Valjuhääline kahjurõõm

Küll ei muuda temperatuuri paigalseis midagi pikaajalises soojenemise trendis; siiski toidab see kahtlusi kliimamudelite ennustusvõimes – ja on poliitiline küsimus. Juba mitu kuud väljendavad kliimaskeptikud internetifoorumites avastuse üle valjuhäälselt kahjurõõmu. Paljud kliimauurijad häbenevad temperatuuriandmeid avalikkuse ees samamoodi nagu teismeline „maasikat“ – ning kahjustavad nõnda oma usaldusväarsust. „Ei saa salata, et see on meie kogukonnas üks kuumemaid teemasid,“ tõdeb Jochem Marotzke, Hamburgis asuva Max Plancki nime kandva meteoroloogiainstituudi direktor. Kliimamodelleerijana tunnistab ta avameelselt: „Me ei tea täpselt, miks praegu selline stagnatsioon valitseb.“ Paari kuu eest keerutas elevuse üles brittide Hadley keskus, avaldades maailma keskmise temperatuuri uusimad arvutused: nende kohaselt on maakera 1999.–2008. aastani soojenenud vaid 0,07 kraadi, mitte 0,2 kraadi, mida eeldas ÜRO kliimanõukogu IPCC. Rehkendades sellest maha veel looduslikud kliimanähtused El Niño ja La Niña, tuleb temperatuuritrendiks koguni 0,0 kraadi ehk paigalseis, konstateerivad Briti eksperdid.

Euroopa on temperatuuriga plussis

Erinevused maailma piirkondade vahel on seejuures märkimisväärsed: Arktikas täheldati temperatuuritõusu peaaegu kolme Celsiuse kraadi võrra, mis on viinud merejää dramaatilise sulamiseni. Samal ajal jahtusid suured alad Põhja-Ameerikas, Vaikse ookeani lääneosas ja Araabia poolsaarel. Euroopa asub endiselt plusspoolel. Kuid mõned teadlased ei soovi brittide arvutusi üldse tunnistada. „Soojenemine on viimastel aastatel jätkunud,“ oletab trotslikult Stefan Rahmstorf Potsdami kliimamuutuste uurimise instituudist. Selle arvamusega seisab ta aga suuresti üksi.

Max Plancki instituudi teadlane Marotzke seevastu ütleb: „Me ei tunne ühtegi tõsiselt võetavat kolleegi, kes eitaks, et viimastel aastatel pole enam soojemaks läinud.“ Laiale avalikkusele on need segadust tekitavad sõnumid: miks tülitsetakse nii ägedalt kliimamuutuste pärast, kuigi praegu üldse soojemaks ei lähegi? Ja kuidas võib olla, et teadlastel pole üksmeelt isegi temperatuuride liikumissuuna kohta, kuigi neid pidevalt mõõdetakse? Maailma hõlmavas võrgustikus on 517 ilmajaama. Iga mõõtmine annab aga vaid väikese punkti suurel maailmakaardil ning see tuleb superarvutite abil kogu piirkonnale laiendada. Peale selle on endiselt veel palju tumedaid laike. Neist suurim on Arktika, mille hiiglaslikul pinnal on vaid 20 mõõtejaama. Klimatoloogid kõnelevad „Arktika august“.

Soojenemine pole sirgjooneline

Hadley keskuse teadlased olevat augule määranud lihtsalt globaalse keskmise väärtuse ja nii ignoreerinud, et Arktikas on läinud tunduvalt soojemaks, kritiseerib Rahmstorf. Kuid üks NASA töörühm Goddardi kosmoseuurigute instituudist New Yorgis, kes Rahmstorfi esile toodud Arktika juhtumit arvestab, jõuab viimast viit aastat arvestades samasuguse lameda temperatuurijooneni nagu nende Briti kolleegid. Marotzke hinnangul ei võta Rahmstorfi argumentatsioon „kurvi välja“. Marotzke ja Latif peavad Rahmstorfi-suguste teadlaste harrastatavat arvude väänamist koguni vastu töötavaks. „Me peame avalikkusele selgitama, et kasvuhoonegaasidest põhjustatud temperatuurid ei torma ühelt rekordilt teisele, vaid jäävad alla looduslikele kõikumistele,“ ütleb Latif. Ohtlik olevat ka üksikute ilmastikunähtuste, nagu Malis esineva põua või mõne orkaani nägemine täie jõuga ründavate kliimamuutuste näitena.

Loodus kohati summutab

„Oleme minevikus ehk liiga tugevalt sisendanud, et areng toimub lihtsa sirge joonena aina ülespoole,“ sõnab Latif. „Tegelikult on stagnatsiooni või isegi jahtumise faasid täiesti loomulikud.“ Klimatoloogid joonistavad arvutimudelitega kõveraid, mille lõpp-punkt paikneb kaugel tulevikus. Sajandi lõpuks, kõlab prognoos, tõuseb keskmine globaalne temperatuur

60 ligikaudu kolm kraadi Celsiuse järgi – kui just ei õnnestu drastiliselt vähendada kasvuhuonegaaside õhkupaiskamist. Kuidas maailma kliima aga 2015., 2030. või 2050. aastal välja näeb, ei tea täpselt keegi. Inimese mõju kõrval muudavad kliimat Maal ka looduslikud tegurid: ookeanide hoovused läbivad teatud tsükleid, samuti Päikese aktiivsus. Ka suured vulkaanipursked suudavad temperatuuritõusu mõnda aega summutada. Pinatubo vulkaani purse juunis 1991 näiteks alandas maakera temperatuuri 0,5 kraadi. Nii pikendas purse 65 jahedamat kliimafaasi, mis algas kaheksakümnendatel aastatel. Kuid Pinatubo purskest on möödunud juba tükk aega.

70 Milline tegur peitub praeguse soojenemise toppamajäämise taga? Tõsiasi on, et Päike kuhtub. Selle kiirgustegevus on praegu miinimumis, mida näitab ka selle pinnal olevate päikeseplekkide napp arv. Hiljuti ajakirjas Geophysical Research Letters ilmunud NASA teadlase David Rindi arvestuste kohaselt on vähenenud päikeseaktiivsus stagneeriva soojenemise tähtsaim põhjus. Ookeaniasjatundja Latif seevastu panustab ennekõike Vaikse ookeani aastakümne-ostsillatsioonile. See Vaikse ookeani hoovusnähtus toob ekvaatori juures pinnale suurenenud koguse külma sügavamate kihtide vett. Jahutav mõju maakera atmosfäärile olevat 75 tähelepanuväärne. Koos oma töörühmaga Leibnizi-nimelisest mereteaduste instituudist on Latif ühena esimestest välja töötanud mudeli, et pakkuda keskpikki prognoose järgmise viie kuni kümne aasta kohta. „Esmalt söandame asjale läheneda sammhaaval,“ ütleb Marotzke, kes alustab samal teemal samuti suurt, riiklikult rahastatavat teadusprojekti. Teadlaste seas valitseb üksmeel selles, et pikas plaanis jätkavad temperatuurid tõenäoliselt kerkimist. 80 Auhinnaküsimus kõlab aga: millal läheb jälle soojemaks?

Tulekul jõnksuga hüpe

Kui Vaikse ookeani süvavesi on tõepoolest olulisim pidurdaja, peab kliimamuutus pausi veel järgmise aastakümne keskpaigani, oletab Latif. Kui asi on Päikeses, võib jälle soojaks minna kiiremini, sest kõigi seniste kogemuste põhjal peaks Päikese aktiivsus järgmistel aastatel 85 taastuma. „Ja see võib käia tubli jõnksatusega,“ ütleb Hadley keskuse klimatoloog Adam Scaife. Siis tuleks loodusliku soojenemise tsüklile lisaks veel inimese tekitatud kasvuhuoneefekt. Kliimateadlased ei vaidle ainult kongressidel kirglikult selle üle, millal temperatuurid taas kerkima hakkavad. Sõlmitakse isegi kihlvedusid, kuidas soojenemisega edasi läheb. Rahmstorf on nii kindel, et tema ennustused lõpuks paika peavad, et on 90 panustanud 2500 eurot. „Ma võidan,“ teatab Potsdami sünge prohvet. Tema vastasmängija Latif lükkas pakutud kihlveo aga tagasi. Selleks olevat asi liiga tõsine: „Meie oleme teadlased, mitte pokkerimängijad.“

(911 sõna)

LISA 2

Eksamitöö võtme näidis

Lugemisülesannete võti

I variant

Loe läbi Katrin Reimuse novell „Naaber“ (kogumik „Õnnelikud inimesed“, 2009) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Too esile kolm põhjust, mis on muutnud naabrimeeste suhted pingeliseks. (10 punkti)

Vastus: Naabrimeeste pingelisi suhteid põhjustavad

- (1) kiuslikkus, jonnakus, teineteise mahategemine, teineteisega mittearvestamine, näiteks lõkke tegemine naabrile ebasobiva tuulega (read 3–5, 8–9, 24–29);
- (2) mühaklikkus, nt Juhani küsimus, kas Priidikul jätkub ikka raha ajalehtede ostmiseks (read 8–9);
- (3) uhkus, nt uhkustab Juhan poja kalli autoga Priidiku ees (read 30–32);
- (4) kadedus, nt peab Priidik Juhani endast jõukamaks, sest Juhaniil on heal majanduslikul järjel poeg, kes teda aeg-ajalt vaatamas käib (read 30–32, 54);
- (5) Priidiku üksindus, nt Juhani käib poeg Jaak aeg-ajalt vaatamas (read 30–32, 54);
- (6) igavus, harjumus suhteid pingestada, nt igahommikune ajalehtede võtmise „tseremoonia“ (read 1–3, 6–9).

2. Nimeta kolm omadust, mis Priidikut iseloomustavad. Põhjenda oma valikut tekstinäidetega. (10 punkti)

Vastus: Priidik on

- (1) kiuslik, nt selleks, et oma risu põletada, ootab ta kolm päeva, enne kui soodne tuul puhuma hakkab ja suitsu naabri krundile puhub (read 26–29);
- (2) hooliv, heasüdamlik, nt tunneb muret, ega naabrimehega midagi juhtunud ole, kui Juhani ühel hommikul postkasti juurde tulemas ei näe; peab naabri maja silmas, et veenduda, kas Juhani ei ole midagi juhtunud (read 35–37); piilub Juhani akendest sisse, et veenduda, kas Juhan ei ole jalaluud ära murdnud (read 38–42); läheb ja teeb rattaga tiiru ümber kvartali, ehmatas suure loigu juures, uurib, ega see veri ole (read 49–51);
- (3) enesekriitiline/aus, nt jõuab oma mõtetes tõeni, et tema alustas lõkketegemisest alguse saanud riidu (read 24–28);
- (4) kade, nt kadestab Juhani paremat elujärge, et Juhaniil on jõukas poeg (read 30–32);
- (5) kergesti solvuv, nt Priidik on vihane, et Juhan julges teda tõgada, kuidas ta oma pensionist ajalehte jaksab osta (read 8–9);
- (6) kättemaksuhimuline, nt prahi põletamine (read 22–24).

3. Priidik tunnistab endale kaks korda, et tal on häbi. Miks ta häbi tunneb? Analüüsi, kas sinu arvates on Priidikul põhjust häbi tunda. (10 punkti)

Vastus: Esimest korda tunneb Priidik häbi, kui hakkab hirmu tundma naabrimehe tervise pärast ja peast käib läbi mõte, äkki on naabrimees surnud, ning parastab: „Paras talle, kellele sellist kiusunosu tarvis ongi.“ Siin on häbitunne õigustatud, sest surma ei tohiks kellelegi soovida. Pealegi ei olnud naabrimees sugugi nii halb (read 19–22).

Teist korda tunneb Priidik häbi sellepärast, et oli naabrimehe pärast muretsenud ja teda otsima läinud. Sel korral ei oleks ta tohtinud häbi tunda, sest ta on heatahtlik ja südamlik mees, kes oma ligimese pärast muret tunneb. See on inimlik ja õige, hoopis hullem oleks, kui inimene oleks ükskõikne ja talle naabriga toimuv korda ei läheks (read 62–63).

4. Sõnasta novelli kaks olulisemat ideed ja selgita nende tähtsust. (10 punkti)

Vastus:

- (1) Sageli algavad inimeste tülid tühistest asjadest.
- (2) Inimesed, kes näiliselt vihkavad teineteist, võivad ometigi üksteisest hoolida.
- (3) Inimlik kadedus, võimuvõitlus ununeb kriisiolukordades ja rivaal võib osutada sõbraks.
- (4) Naabrid on tähtsad: kui lähedasi ei ole, siis on naaber see, kes naabri pärast muretseb. Õpilase selgitustes hinnatakse nende loogilisust ja põhjendatust.

II variant

Loe läbi Ain Kaalepi luuletus „Tundmatutele inimestele“ (kogu „Muusad ja maastikud“, 1973) ning lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Mis nähtusi autor taunib? Too autori taunitavate nähtuste kohta vähemalt kaks näidet tekstist. (10 punkti)

Vastus: Autor taunib

- (1) kitsarinnalisust, keeli ja kultuuri unustavat suhtumist: „nad ei osanud öelda ... kas lõigata soengule terav või sirge nurk“ (read 21–24);
- (2) keelte kadumist: „leinaksin väga seda kaotust“ – autor nimetab iga keele kadumist kaotuseks ja on sel puhul kurb (read 29–32);
- (3) maailma globaliseerumist (read 42–45).

2. Kuidas autor suhtub inimkonda? Leia oma väitele vähemalt kaks kinnitust tekstist. (10 punkti)

Vastus: Autor suhtub inimkonda üldiselt sümpaatiaga, sest:

- (1) ta räägib selle ülistamisest: „sellepärast pean ma inimkonda ülistades“ (read 5–6);
- (2) inimkonna enamik on autorile tundmatu, aga ta peab tundmatuid inimesi toredateks „oo tundmatud, toredad inimesed!“, keda tal on rõõm armastada: „Mis rõõm on teid armastada sõnastike kaudu, grammatikatele tuginedes!“ (read 17–20);
- (3) inimkonnal on aare, mida autor peab tähtsaks: „Mis aare on inimkonnal teie keelte musttuhande näol!“ (read 19–20).
Teiselt poolt heidab autor inimestele ette
- (4) kitsarinnalisust (read 21–24);
- (5) liigpraktilisust, mis väljendub inglise keelele üleminekus (read 29–32).

3. Kuidas mõistad tekstis sisalduvat väidet, et inimene on sõnaolend? Leia selle tõestuseks tekstist kaks näidet. (10 punkti)

Vastus: Inimene on sõnaolend, sest

- (1) teisi inimesi / inimkonda saab tunda õppida just sõnade kaudu (read 14–16);
- (2) keelte paljusus näitab inimkonna rikkust (read 17–20, 46–49);
- (3) iga keele kadumine või üleminek inglise keelele muudab inimkonda vaesemaks (read 29–32, 42–45).

4. Mida võid teksti põhjal väita hopi-indiaanlaste kohta? Esita vähemalt kolm väidet. (10 punkti)

Vastus: Luuletuses öeldakse hopi-indiaanlaste kohta järgmist:

- (1) neil on oma keel (read 39–40);
- (2) nende keel on omapärane: selles keeles on „vähemalt üks joon, üks seos, üks element, mida üheski teises keeles pole olemas“ (read 42–45);
- (3) tõenäoliselt on neid alles jäänud vähe, tegemist on hääbuva hõimuga (rida 37).

III variant

Loe läbi Katrin Saksa artikkel „Väärtuste ja huvide vahel“ (ajakiri Haridus, veebruar 2009) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Mis allikale tuginedes autor väidab: „Niisiis saame vaid üsna tinglikult rääkida ühiste väärtuste liidust“? Nimeta kaks peamist põhjust, mis lubavad autoril nii väita. (10 punkti)

Vastus: K. Saks tugineb 2008. aasta kevadel korraldatud Eurobaromeetri väärtuste uuringule, millest ilmneb, et 27 liikmesriigi elanikest vaid veidi üle poole arvab, et oleme väärtushinnangutelt lähedased (read 7–9).

Erinevusi põhjustavad

(1) äärmusliikumiste kasv (read 10–11);

(2) kasvav sisseränne, mis toob ELi juurde eri tausta ja kultuuriga inimesi, kes tahavad osa saada euroopalikust heaolust, kuid ei jaga samu väärtusi ja põhimõtteid. Näiteks Taani karikatuurikriis tõi esile erineva arusaama sõnavabadusest (read 11–14).

2. Mille poolest erinevad Euroopa Liidule omased väärtused ja inimeste personaalsed väärtused? Selgita, mille poolest erineb Eesti koht selles kontekstis teistest. (10 punkti)

Vastus: ELi iseloomustavad kõige enam järgmised väärtused: inimõigused (37%), rahu (35%), demokraatia (34%) ja seaduslikkus (22%). Personaalselt kõige olulisemaks peetakse aga järgmisi väärtusi: rahu (45%), inimõigused (42%) ja austus elu vastu (41%). Seega kattuvad inimõigused ja rahu, kuid suhtumine demokraatiasse erineb suuresti: inimesi, kes pidasid demokraatiat kõige olulisemaks, oli vaid 27%. Eestis oli see veel kümnekond protsenti madalam (read 15–21).

3. Nimeta kolm allikat, millele autor tugineb noorte väärtushinnanguid analüüsid.

Too igast allikast esile kaks sinu arvates olulisemat uuringu tulemust. (10 punkti)

Vastus: Noorte väärtushinnangute analüüsimisel on toetunud sotsiaaluuringute firma EMOR andmetele, Tartu ja Tallinna ülikooli teadlaste ettekannetele, põhikooli lõpuklasside õpilaste küsitlusele Eestis, Soomes ja Venemaal ning Põhjamaade teadlaste analüüsile.

(1) EMORi uuringute põhjal on tegemist pigem individualistliku ja pragmaatilise põlvkonnaga, kellele on siiski ka juured tähtsad, kuid kes ei hooli eriti teistest (read 49–58).

(2) Tartu ja Tallinna ülikooli teadlased väidavad, et põhiväärtused – headus, tõde, ligimesearmastus ja elu – on endiselt hinnas. Samuti on noorte jaoks olulised perekond, tervis, elukvaliteet ja lähedussuhted. Muutunud on aga see, mis järjekorras need väärtused hierarhias paiknevad (read 61–65).

(3) Eesti, Soome ja Venemaa lõpuklasside õpilaste uuringu põhjal on õpilastele olulised sõprus ja perekond (read 71–72), samuti hindavad nad mõtte- ja tegutsemisvabadust (read 75–76).

(4) Põhjamaade teadlaste arvates saavad individualistlike väärtuste kõrval üha tähtsamaks grupikuuluvust rõhutavad väärtused (read 58–60).

4. Kuidas võib teksti põhjal iseloomustada Y-põlvkonnale järgnevat MeWe-põlvkonda? Mis neid omavahel seob, mis eraldab? (10 punkti)

Vastus: MeWe-põlvkonna nimi viitab sellele, et individualistlike väärtuse kõrvale on kerkinud grupikuuluvust rõhutavad väärtused. Seda põlvkonda seob eelnevaga individualism, mida Y-põlvkonna puhul iseloomustatakse nii: „Tegemist on väga enesekeskse ja pragmaatilise põlvkonnaga. Olulised on nii kuulsus kui ka rikkus, tähtis on välimus ja mood. Kõik peab olema kõige parem – tarbimine on märk kuuluvusest“ (read 50–60).

IV variant

Loe läbi Gerald Traufetteri artikkel „Miks võttis temperatuuritõus aja maha?“ (ajakiri Tarkade Klubi, jaanuar 2010, tõlgitud ajakirjast Der Spiegel) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Missugused on kolm põhilist maakera temperatuuri mõjutavat tegurit? Selgita, miks on kliimamuutuste ennustamine nii keeruline ülesanne. (15 punkti)

Vastus: Maakera temperatuuri mõjutavad

- (1) Päikese aktiivsus (read 61–62);
- (2) ookeanide hoovused (read 61–62);
- (3) kasvuhoonegaaside õhku paiskamine (read 58–60);
- (4) looduslikud kliimanähtused El Niño ja La Niña (read 23–25);
- (5) suured vulkaanipursked, näiteks Pinatubo vulkaani purse 1991. aastal alandas maakera temperatuuri 0,5 kraadi (read 62–66).

Kliimamuutuste ennustamine on keeruline, sest kliimat mõjutavad väga erinevad tegurid ning kliimamuutusi uurivas võrgustikus on vaid 517 ilmajaama. Seetõttu annab iga mõõtmine maailmakaardil vaid ühe punkti, mis tuleb arvutiprogrammide abil laiendada kogu piirkonnale. Peale selle on veel palju tumedaid laike, mille kohta napib andmeid, näiteks on Arktikas vaid 20 mõõtejaama.

2. Leia tekstist teadlaste kolm erinevat seisukohta kliima soojenemise kohta. Kuidas nad oma seisukohti põhjendavad? (15 punkti)

Vastus: Saksamaa üks tuntumaid kliimauurijaid Mojib Latif väidab, et praegu on kliima soojenemises paus, nn platoo, stagneerumine kõrgel tasemel (read 7–11). Samal seisukohal on Max Plancki meteoroloogiateaduste instituudi direktor Jochem Marotzke, kes väidab, et kliima soojenemises valitseb stagnatsioon, mille põhjust ta ei oska seletada (read 19–20). Ka Briti eksperdid väidavad, et soojenemises on paigalseis (read 20–25). Stefan Rahmstorf Potsdami kliimamuutuste uurimise instituudist väidab aga, et soojenemine on viimastel aastatel jätkunud, sest Arktikas on läinud tunduvalt soojemaks (read 30–33). NASA tööühm väidab, et viimase viie aasta temperatuurijoon on lame, st soojenemises on paigalseis (read 45–48).

3. Miks on kasutusele võetud termin „Arktika auk“ ja miks see kliimateadlastele peavalu valmistab? (10 punkti)

Vastus: Termin „Arktika auk“ on võetud kasutusele selleks, et osutada Arktikale kui vähe uuritud alale, mille hiiglaslikul pinnal on vaid 20 ilmastiku mõõtejaama. Sellised vähe uuritud alad ei luba teadlastel jõuda usaldusväärsete tulemuste ja prognoosideni (read 38–42).

NB! Võti on hindaja abivahend. Eksamitöid hinnatakse hindamisjuhendi järgi. Lugemisosa võtme esialgse variandi töötab välja eksamit ettevalmistav komisjon. Võtit täiendatakse hindamisel vastavalt õpilaste töödes ilmnenud asjaoludele.